

Seminaris Àmbit Econòmic 2012-13

L'Europa Social: Model de Creixement - Documentació de Treball - Octubre 2012

Quin model econòmic per al segle XXI?

(10 preguntes sense resposta)

“It’s not the mountain we conquer, but ourselves”
Sir Edmund Hillary

Warm up: La Tercera Revolució Industrial?

Jeremy Rifkin encapçala aquest concepte que explica la crisi i planteja un nou model econòmic basat en la relació entre un nou model energètic i les TIC.

Ell mateix ho explica en aquesta breu entrevista gravada a Barcelona:
<http://vimeo.com/36821886>

BLOC 1: El model econòmic: més, o millor?

Pregunta 1: El creixement econòmic és necessari, i desitjable com a objectiu?

La frase “Economic growth is supposed to deliver prosperity. Higher incomes should mean better choices, richer lives, an improved quality of life for us all. That at least is the conventional wisdom. But things haven’t always turned out that way”.

*“Prosperity without growth? The transition to a sustainable economy”
Tim Jackson, Sustainable Development Commission*

El plantejament: El creixement és efectivament necessari perquè garanteix la satisfacció de les necessitats personals i socials de la ciutadania, perquè fa possible l'accés a aspectes bàsics del desenvolupament (salut, educació, etc.), i perquè garanteix una certa estabilitat social. Però sembla impossible poder mantenir els ritmes de creixement econòmic que hem experimentat al llarg de les darreres dècades, senzillament perquè no hi ha prou recursos naturals perquè tot el món accedeixi als nivells de desenvolupament assolits per la OCDE, la qual cosa suposaria que al 2050 la producció s’hauria d’haver multiplicat per 15, i per 40 al final del segle XXI. Mentre hi ha creixement, la productivitat i l’ocupació milloren, però sense creixement, el model sembla que es converteix en inestable.

La hipòtesi: El gran repte per al món “desenvolupat” és, segurament, donar pas al món “emergent” per tal que aquest assolixi uns nivells mínims de desenvolupament que permetin que totes les persones visquin en condicions dignes. Segons aquesta hipòtesi, seria necessari que els països rics es concentrassin en la reducció de les desigualtats, mentre que la resta caldria que continués el seu desenvolupament. En ambdós casos, de manera sostenible i respectuosa amb el medi ambient i els drets de les persones.

La referència principal: “Prosperity without growth? The transition to a sustainable economy” Tim Jackson, Sustainable Development Commission. Per a una lectura ràpida, vegeu el resum (pàgines 8 a 13). Versió completa disponible en pdf a <http://ow.ly/dpjL9>.

Pregunta 2: Quins són les peces bàsiques per a la construcció del nou “puzzle” econòmic?

Les frases: “El coneixement és la nova base de la riquesa. Mai no ho havia estat. En el passat, quan els capitalistes parlaven de la seva riquesa es referien a les fàbriques, els equipaments i als recursos naturals que posseïen. En el futur, quan els capitalistes parlin de la seva riquesa es referiran al control que tinguin sobre el coneixement”.

“Construir riquesa”, Lester Thurow, 2000.

“The basic economic resource –the “means of production”, to use the economist’s term– is no longer capital, nor natural resources (“land”), nor “labor”. It is and will be knowledge. (...) Value is now created by “productivity” and “innovation”, both applications of knowledge to work”

“Post-capitalist society”, Peter Drucker, 1993.

El plantejament: La tecnologia, entesa com l’aplicació del coneixement (com a “utilitat”) a la generació de valor econòmic i social, se situa com a factor principal de creixement i progrés, superant als tradicionals factors capital, treball, i recursos naturals. En la nostra realitat econòmica actual, el coneixement i la tecnologia ja són més importants que qualsevol dels factors de producció “tradicionals”; esdevenen condició necessària, i a vegades fins i tot suficient.

La hipòtesi: El nou model econòmic haurà de tenir en la base de qualsevol plantejament de creixement i desenvolupament, la generació de nou coneixement o tecnologia. L’educació, la innovació, la recerca, l’adaptació al canvi, etc. són elements imprescindibles per a qualsevol estratègia de desenvolupament econòmic i social. No tan sols com a elements ètics i culturals, sinó com a pilars del desenvolupament econòmic, tal com el capital ho va ser en la Revolució Industrial.

La referència: Entre d’altres, per la claredat i profunditat de l’argumentació, i pel seu caràcter visionari, “Post-capitalist society”, de Peter Drucker (1993), però també altres com “La Era de la Informació”, de Manuel Castells.

Pregunta 3: Quins han de ser els nous motors econòmics? Un Green New Deal?

La frase: “The modern economy was created thanks to innovation and thrives on it, and in turn the economy encourages new ways of doing things and the invention of new products. That will continue to be the case. Non-technological changes and innovation such as new business models, work patterns, city planning or transportation arrangements will also be instrumental in driving green growth.

“Towards Green Growth” OECD 2011

El plantejament: La resposta política a la crisi econòmica ha de consistir en estimular el consum perquè torni el creixement. Amb diferències respecte al mètode per assolir-ho, aquest sembla que és un objectiu que comparteixen més o menys totes les visions. També hi ha consens en què la recuperació requereix inversió, i en aquest sentit, la inversió en el canvi de model energètic i en la reducció d'emissions sembla que pot ser extremadament rendible, no tan sols en termes econòmics, sinó també socials i ambientals.

La hipòtesi: El canvi auto-generat, fent de la necessitat virtut. Continuar creixent només és possible si s'impulsa una estratègia de “Creixement Verd”, que pot la capacitat d'afrontar, a la vegada, els reptes econòmics i mediambientals que tenim plantejats. Una estratègia d'aquest tipus només es pot abordar des de l'impuls dels governs, les institucions internacionals o els organismes multilaterals, i no tan sols amb polítiques sectorials, sinó mitjançant accions transversals que impliquin i influeixin a totes les actuacions.

Les referències: “Towards Green Growth” OECD. Resum en castellà a <http://ow.ly/dpnuE>. Versió completa en pdf a <http://ow.ly/dpnyv>. Intervenció del Secretari General de la OCDE, Angel Gurría, a <http://ow.ly/dpnDs>. També es pot consultar “Inclusive Green Growth: for the future we want”, OECD juny 2012.

Pregunta 4: Un nou paradigma requereix noves maneres de mesurar el desenvolupament?

La frase: “There often seems to be a marked distance between standard measures of important socio economic variables like economic growth, inflation, unemployment, etc. and widespread perceptions. (...) It has long been clear that GDP is an inadequate metric to gauge well-being over time particularly in its economic, environmental, and social dimensions (...) What we measure affects what we do; and if our measurements are flawed, decisions may be distorted”.

“Report by the Commission on the Measurement of Economic Performance and Social Progress” Joseph E. Stiglitz, Amartya Sen, Jean-Paul Fitoussi.

El plantejament: En l'era de la informació, la nostra capacitat de produir, analitzar, i utilitzar dades per millorar les nostres decisions s'han multiplicat, però en la majoria dels casos els instruments són els mateixos des de fa dècades, tant pel que fa a la seva estructura com als conceptes que hi ha al darrera. Segurament cal revisar les mesures i els mètodes tradicionals per adaptar-los a les noves condicions, estratègia i objectius.

La hipòtesi: No tan sols és important la mesura del creixement, sinó renovar a fons tota l'estructura de gestió i utilització del coneixement. Nous conceptes com l'open data i l'Open Government, l'aprofitament de tecnologies emergents com la comunicació entre dispositius (MachineToMachine, o M2M), o la generalització del treball col·laboratiu (anomenat genèricament 2.0, però que pot anar molt més enllà amb plantejaments com Wikinomics i Macrowikinomics, de Don Tapscott i Anthony D. Williams), poden obrir un escenari completament nou.

La referència: “Report by the Commission on the Measurement of Economic Performance and Social Progress” Joseph E. Stiglitz, Amartya Sen, Jean-Paul Fitoussi. Disponible l'informe complet a <http://ow.ly/drtBK>.

BLOC 2: Els fonaments del model: un nou paradigma en la utilització dels recursos naturals

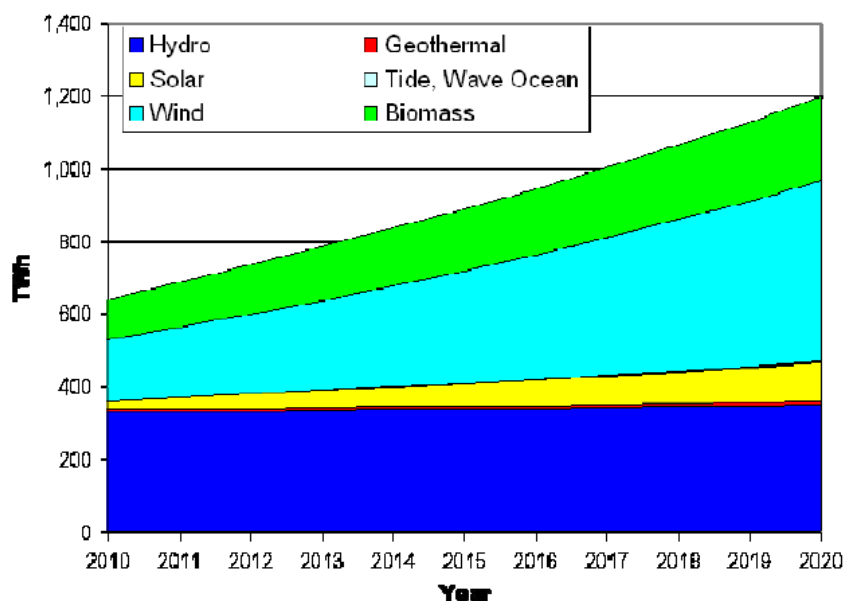
És interessant veure la conferència que Al Gore va pronunciar el 2006 a TED: “*Averting the climate crisis*”. Disponible en vídeo a <http://ow.ly/dpqJx> (16 min.).

Pregunta 5: Com ha de ser la transició cap a un model completament renovable?

La frase: “La energia procedente de fuentes renovables es esencial para cualquier avance hacia una economía de bajas emisiones de carbono. Es también un elemento clave de la estrategia energética de la Unión Europea. La industria europea de las energías renovables, que lidera el desarrollo tecnológico mundial, da empleo a 1,5 millones de personas y podría emplear a otros 3 millones más de aquí a 2020. El fomento de las energías renovables propicia, además, el desarrollo de toda una serie de fuentes de energía, en su mayoría autóctonas.”

“Energías renovables: En marcha hacia el objetivo de 2020”, Comissió Europea, 2011

El plantejament: De moment, l'objectiu de produir energia exclusivament procedent de fonts renovables encara està molt lluny, i no s'assolirà en les properes dècades. La fita establerta per la Unió Europea és que al 2020 es cobreixi un 20% del consum final d'energia a partir de fonts renovables, d'acord amb el mix i els creixements que presenta aquesta figura del *Joint Research Centre del Institute for Energy and Transport* de la Comissió Europea (*Renewable Energy Snapshots 2011*):

La hipòtesi: L'aposta pel desenvolupament de les energies renovables ha de ser intensa, acompanyada amb un elevat nivell d'inversió pública i privada, i promovent un profund canvi cultural, fonamentalment des del costat de la demanda, perquè els usuaris ho exigeixin. Serà necessari afrontar reptes i frens geopolítics molt importants (lobbys de productors de petroli i altres combustibles no renovables).

La referència: "Energías renovables: En marcha hacia el objetivo de 2020", Comunicació de la Comissió al Parlament Europeu i al Consell, gener de 2011.

Pregunta 6: Quan i com aconseguirem reduir les emissions a nivell mundial?

La frase: "La Unión Europea, con algo más del 10% de las emisiones mundiales, no estará en condiciones de combatir el cambio climático por sus propios medios. La única manera de resolver el problema del cambio climático es avanzar en el ámbito internacional, y la Unión debe seguir implicando a sus socios".

"Hoja de ruta hacia una economía hipocarbónica competitiva en 2050"
Comissió Europea, 2011

El plantejament: Segons la Comissió Europea, "para contener el cambio climático por debajo de los 2 °C, el Consejo Europeo reafirmó en febrero de 2011 el objetivo de la UE de reducir las emisiones de gases de efecto invernadero entre un 80% y un 90% de aquí a 2050 respecto a los niveles de 1990, en el contexto de las reducciones que, según el Grupo intergubernamental de expertos sobre el cambio climático, son necesarias por parte del conjunto de los países desarrollados, teniendo en cuenta los esfuerzos necesarios por parte de los países en desarrollo, se conseguirá una reducción global de emisiones del 50 % de aquí a 2050. (...)La transición hacia una economía hipocarbónica competitiva supone que la UE debe prepararse para reducir sus emisiones internas un 80 % de aquí a 2050 respecto a 1990".

La hipòtesi: Cal un acord mundial respecte als objectius de reducció de les emissions, en termes que ja van ser pactats, en teoria, als Acords de Copenhage i Cancun. Governar aquesta transició a nivell mundial és una tasca molt complexa, tal com han analitzat des d'ESADEGeo (per exemple, veure article de Javier Solana i Angel Saz: "Governar la energia").

La referència: "Hoja de ruta hacia una economía hipocarbónica competitiva en 2050", Comissió Europea, Comunicació de la Comissió al Parlament Europeu, al Consell, al Comitè Econòmic i Social, i al Comitè de les Regions, 2011. Vegeu sobretot els apartats de Reptes i Conclusions. Document complet disponible en línia a <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2011:0112:FIN:ES:PDF>.

BLOC 3: El model productiu: anem cap a una atomització productiva i descentralització completa?

Pregunta 7: La unitat bàsica del nou model econòmic serà l'empresa xarxa?

La frase: “L'empresa xarxa suposa una ruptura dels principals clàssics de l'organització i l'estratègia empresarial. Les TIC modifiquen el treball i les relacions entre els diferents components de l'activitat empresarial (àrees i processos). A l'empresa xarxa, la divisió del treball es fonamenta en la divisió del coneixement”

*“Cap a l'empresa xarxa, les TIC i les transformacions de l'activitat empresarial a Catalunya”,
Jordi Vilaseca i Joan Torrent (coord.) 2005*

El plantejament: Ja hem parlat de l'economia del coneixement, que es basa en dos factors intensament relacionats i interdependents: la globalització dels mercats, i les tecnologies digitals. En major o menor mesura, aquests canvis afecten pràcticament a totes les empreses; i no tan sols a nivell organitzatiu, sinó que transformen profundament l'estructura de producció: se superen els models d'organització consolidats als anys 80 de xarxes d'empreses, per avançar cap a l'empresa en xarxa, cada vegada més flexible i de geometria variable, amb el component principal de les TIC com el nou generador de valor.

La hipòtesi: L'empresa no tan sols ha d'integrar la tecnologia com un component transversal de la producció (ja no és un instrument), sinó que a més la utilització cada vegada més intensiva del coneixement fa que també calgui integrar (en TOTES les empreses, incloses, i sobretot, les pimes) “capes” organitzatives i productives que fins que van aparèixer les TIC havien estat molt poc presents a les empreses: la innovació, el capital relacional, i el funcionament reputacional 2.0, a banda d'operar en un terreny de joc “global” en pràcticament tota la cadena de valor.

La referència: “Cap a l'empresa xarxa, les TIC i les transformacions de l'activitat empresarial a Catalunya”, Jordi Vilaseca i Joan Torrent (coord.) 2005. No disponible en format digital lliure, però es pot obtenir en format paper als principals proveïdors a partir de la publicació de l'Editorial UOC.

Pregunta 8: La tecnologia desintegrarà la cadena de valor tal com la coneixem?

La frase: “El model d'empresa en xarxa suposa una transformació del funcionament empresarial cap a un sistema de configuració variant que

en que el treball es fa en xarxa i en que es dilueix significativament la cadena integrada de valor.”

*“Cap a l’empresa xarxa, les TIC i les transformacions de l’activitat empresarial a Catalunya”,
Jordi Vilaseca i Joan Torrent (coord.) 2005*

El plantejament: La globalització intensifica la competitivitat, i augmenta per tant la pressió per obtenir més eficiència. Les empreses ho han aconseguit tradicionalment descentralitzant la seva producció i cedint parts de la seva cadena de valor a productors més eficients, podent-se concentrar així en el seu *core business*. Però l’ús intensiu de les TIC permet fer un salt qualitatiu respecte a aquest model, i fa possible plantejar-se un sistema organitzatiu basat en les interconnexions en xarxa de tots els elements de valor, superant fins i tot la distància i el temps (estructura asíncrona): l’empresa xarxa.

La hipòtesi: Les estructures empresarials s’han de flexibilitzar i acostumar-se a funcionar permanentment interconnectades de manera intensiva amb tot el seu entorn: clients, proveïdors, competidors, i tots els agents implicats en la seva cadena de valor, la configuració de la qual també canviarà molt ràpidament.

La referència: “Cap a l’empresa xarxa, les TIC i les transformacions de l’activitat empresarial a Catalunya”, Jordi Vilaseca i Joan Torrent (coord.) 2005. No disponible en format digital lliure, però es pot obtenir en format paper als principals proveïdors a partir de la publicació de l’Editorial UOC. Vegeu també “Innovació tecnològica, creixement econòmic i economia del coneixement”, Joan Torrent, 2004, publicat per la Generalitat de Catalunya (CTESC).

Pregunta 9: Finalment, totes les empreses incorporaran la responsabilitat i el compromís amb el seu entorn?

La frase: “In recent years business increasingly has been viewed as a major cause for social, environmental, and economic problems. Companies are widely perceived to be prospering at the expense of the broader community. Even worse, the more business has begun to embrace corporate social responsibility, the more it has been blamed for society’s failures”.

*“Creating Shared value”, Michael E. Porter i Mark R. Kramer
Harvard Business Review, gener-febrer 2011.*

El plantejament: El concepte de “valor compartit” (Shared value) es basa en la interconnexió del progrés econòmic i social com a catalitzador d’una nova onada de creixement global. Les empreses necessiten un entorn fort i de qualitat, i les comunitats necessiten empreses sòlides per generar riquesa i oportunitats per a la ciutadania. Ja no parlem de beneficis sinó de valor, un concepte molt més equiparable al desenvolupament social, i que pot acostar les visions de l’empresa i la comunitat per generar progrés conjuntament.

La hipòtesi: Les empreses han d'entendre que la seva supervivència va molt més enllà d'una visió estreta basada tan sols en el benefici, i les institucions han d'assumir que, si no es genera valor, les polítiques no són viables. D'aquest acostament ha d'anar creixent una visió comuna, compromesa i responsable.

La referència: La literatura sobre responsabilitat social de les empreses és molt extensa i ha passat per diverses fases des de la filantropia del segle XIX. Avui ja hi ha estratègies i polítiques concretes a nivell internacional: la Unió Europea ha publicat "A renewed EU strategy 2011-14 for Corporate Social Responsibility" (<http://ow.ly/drsgJ>), però cada vegada hi ha més visions que s'aproximen al concepte des del punt de vista de l'empresa (fins ara poc presents), com la idea del "Shared value" de Michael Porter.

Pregunta 10: Com s'han de repartir el sector públic i el privat la responsabilitat del nou model?

La frase: The future of government lies across networks that include government, business, NGOs and civil society at multiple scales and levels, from global institutions to neighbourhood and tribal councils.

*"The Future of Government, Lessons Learned from around the World"
World Economic Forum, febrer de 2011*

El plantejament: Públic i privat són encara aproximacions molt diferents de la realitat, que estan molt lluny d'entendre's. Tot i així, el potencial de creixement conjunt per a un desenvolupament sostenible és molt alt, i per tant l'impuls d'aquesta aproximació és imprescindible. En l'actual context de crisi i de canvi de paradigma econòmic, social, i polític, el sector públic i el privat no poden afrontar per separat els reptes i canvis que ja estan succeint, ni en termes de recursos ni en termes estratègics. El sector públic s'ha de comportar més com a agent econòmic important que és, i el sector privat també ha d'assumir el seu paper com a agent social.

La hipòtesi: La col·laboració públic-privada no és una manera de finançar infraestructures i externalitzar serveis públics. Ha d'anar molt més enllà d'això, per convertir-se en una nova manera d'organitzar l'economia, la societat, i la governança de tot el sistema.

La referència: "The Future of Government, Lessons Learned from around the World" World Economic Forum, febrer de 2011. Document complet disponible en format pdf a <http://ow.ly/drpfq>